

A SZOMORÚJÁTÉK FELVONÁSAI

Falumban, Deregnyőn és Ungváron megsirattuk zsidó szomszédainkat, amikor elbúcsúzni jöttek hozzánk. Mi nem hittük, ők viszont már tudták, hogy a tehervagonok a közeli vég felé ragadják őket. Talán meg kellett volna halnunk értük. Nem tudom. Ezt parancsolta volna a szeretet ó- és újszövetségi törvénye. Az élet azonban mást sugallt, s az életösztön többnyire erősebb a felebaráti szeretetnél. Izidor bácsi, Janka néni, pajtásom, Dávid bocsássák meg nekünk odaátról, ha nem öltünk, és nem gyilkoltattuk le magunkat.

Nem éltem meg az amerikai őslakók, az afrikai feketék, a krími tatárok, a kalmükök, a balti nemzetek vagy az ukránok sorsát, sem a törökországi görögét és örményekét, akik kiűzettek több ezer éves telephelyeikről, legyilkoltattak vagy földönfutókká tettek – de ismerem sorsukat forrásaimból. Azt is tudom, mert még egyetemi hallgató koromban kijegyzeteltem Milos Krno lakat alól, a pozsonyi jogi kar professzori könyvtárából kicsent könyvét, amely az 1946–47. évi párizsi béketárgyalások fődokumentumait tartalmazza *Jednali jsme o mír s Mad'arske* címmel, hogy a csehszlovák fél, mint precedensre, az egész nemzeteket likvidálni kész sztálini mintára hivatkozott, hangoztatva, hogy az ország németjeivel és magyarjaival a grúz-orosz diktátor receptje szerint kíván elbánni. (A babiloniakra és a perzsákra is hivatkozhatott volna, akik az ókor zsidóságát országukba deportálták.)

A polgár Beneš, a kommunista Gottwald s a magát demokratának minősítő pártok kisebb kaliberű politikusai refrénként hangoztatták minden fórumon, hogy a szlávok ennyien és ennyien vannak, legyőzték a tengelyhatalmakat, s a Szovjetunió szlávjaival és a nagy Sztálinnal a hátuk mögött övék lesz Európa jövője. Színtiszta szláv államot akarnak gyúrni országukból, s határaik közt ilyen és ilyen okokból nem túrnek meg nem szláv népelemeket. A képlet ismerős, bár a csehszlovák nemzetpolitikai stratégiában fizikai megsemmisítésükről nem esett szó. A pángermánizmus után a pánszlávizmus. S a világ mindkettőnek itta-issza a levét.

A Kárpát-medence történelme, amíg a területnek a magyarság adott nevet, ilyen etnikai tisztogatást nem ismert. Folytak telepítések, de bel- és külföldi toborzással és vallási, felekezeti, gazdasági, politikai-önkormányzati előjogokkal a betelepítettek javára. Nem ki-rekesztő, hanem befogadó nemzet voltunk, mondják, s ez általában meg is felel az igazságnak, bár Trianon felől tekintve vissza, őseinknek óvatosabban kellett volna telepítgetniük. Ezért volt olyan döbbenetes a csehek és a szlovákok eljárása velünk, magyarokkal szemben; honfoglaló mohóságukat csak kismemzeti imperializmusként határozhatjuk meg. Ennek a cseh politika már 1918–19-ben is bizonyosságát adta, majd folytatta a gyakorlatot a felvidéki magyarság hátrányára megvalósított földreformmal, a szláv telepek sűrű hálózatának beékelésével, kárpátaljai csehesítő politikájával, az egész belső gyarmatosítással, amelyről a szlovákoknak is vannak lehangoló, szakításokra ingerlő emlékeik: mindig azzal az eszköztárral szolgálták terjeszkedésüket, amelyet az adott perc lehetővé tett számukra. Az a kismemzeti imperializmus a második világháborúból győztesen kijött csehek és szlovákok nemzetpolitikájában lepleződött le, még hozzá kétségbevonhatatlan egyértelműséggel. Tanuljon belőle, aki hasonló célokat szeretne követni.

A magát demokrataként minősítő cseh és szlovák állameszmét a barna és a vörös fasizmus fertőzte meg. A magyarkérdés "végső megoldására" törekedtek, mint a nácik a zsidók esetében. Lefordították az *Endlösung*-ot: *konečné riešenie*, mondták szlovákul, *konečné řešení*,

mondták csehül, és egy határig éltek is vele, ellenünk. A magyarkérdés vagonkérdés, mondta a moszkvai diktátor Gottwaldéknak, s a nyugati és a keleti csehszlovák emigráció azonos célt követett. Beneš, az agyafúrt, a politikai taktikában zseniális, de rövidlátó, a stratégiában vak cseh politikus a nagy nemzeti program támogatásáért Sztálin kezére játszotta az országot. Eltűnt innen a három millió német, és mintegy százezer magyar. Az ország vezetői kitepték az európai demokráciák nagy családjából, s egy nálunk addig nem tapasztalt keleti, zsarnoki politikai struktúrába és egy természetellenes, utópisztikus gazdasági rendszerbe fűzték régióinkat. 1968 augusztusában döbbsent rá az ország szláv ajkú népe, hogy a nagy nyelvtestvér ölelése nem szerelletes, hanem hosszú távon halálos ölelés. A kommunista negyven év csődtömegének föloldása előbb-utóbb sikerülhet, de a seb, amelyet akkor rajtunk, németeken és magyarokon ejtettek, ki-kinyílik. Beheged, majd újra fölszakad. Nem akarjuk, hogy így legyen, nem jó ez az élmény, de így lesz, nemcsak bennünk, hanem örök traumaként őbennük is, mert maguknak is folyamatosan magyarázniuk kell a megmagyarázhatatlant.

A cseh Szudéták vidéke jórészt ma is kísértetvilág; ha az ember látja, rosszakat álmodik tőle. A magyar–szlovák lakosságcsere felvidéki magyar történelmi tájegységeket tett tönkre, s a hatvan esztendeje történetek következményei örökre kitörölhetetlenek maradnak. A szlovákokban és a csehekben is, ahogy azóta rólunk, magukról, helyzetünkről, kapcsolatainkról gondolkodnak és ítélnek. Vladimír Mináč, a szlovák kommunista prózaíró fejtette ki híres *Tu žije národ (Itt nemzet él)* című esszéjében nemzetkarakterológiai tételét, miszerint a szlovákok csöndben, alázattal kivárnak, s ha eljön az alkalmas pillanat, odacsapnak. Ez így igaz: 1919-től több ezer magyar, 1938 után több tízezer cseh, majd a zsidóság, 1945 után a felvidéki németesség és mintegy százezer magyar volt kénytelen távozni ősei földjéről, mindig az az etnikum, amelynek kiebrudalására történelmi alkalom nyílt. Ez nem rövidlejárátú etnikai tisztogatás, ahogy manapság a világban szanaszét látjuk, hanem hosszú távú etnikai nagytakarítás a javából.

A beneši dekrétumok magyar vagyonokat kisajátító buzgalma egyházi ingatlanokat, iskolákat, parókiákat, sőt templomokat is sújtott, ezek egy részét reformátusságunk máig sem kapta vissza, néhány közülük visszavonhatatlanul tönkrement, néhány most van végképp leépülőben. A csapás, melyet iskolahálózatunkra mértek, kiheverhetetlen; kiművelt emberfőink országos aránya nem kielégítő, a magyar anyanyelvű oktatás öt éves szüneteltetése és pedagógusaink határon túlra kényszerítése az egész akkori iskolaköteles nemzedéket mellékvágányokra lökte, s több évtizedre volt szükségünk, hogy iskolahálózatunk az optimális szintet legalább megközelítse.

A lakosságcsere indította el s az ötvenes-hatvanas évek gazdasági-társadalmi kényszeire tetőzték be a folyamatot, amely egész felvidéki magyar régiók, a Garam-mente, Nógrád és Gömör, Abaúj, Zemplén és Ung, részben a Mátyusföld népes magyar településeinek elnéptelenedését okozták. Olyan falvainkban, ahol 1945-ig jómódú és öntudatos magyar népesség élt, ma lelkészeink évekig nem keresztelnek és esketnek, csak a halottak körüli szolgálatot végezhetik el. Tudok olyan Garam-menti faluról, amelynek református lakosságát a népcserével megkritkították, a maradék szétszéledt vagy kihalt, s a leányegyházzá sorvadt gyülekezetbe hiába jár át a szomszéd település lelkésze, mert a templomot vasárnap rendre zárva találja, a kapuja felől a madaraknak énekel, prédikál és imádkozik, mint Isten XIII. századi assisi szegénykéje, Szent Ferenc. A telespes szomszédok a kerítés mögöl nevetik a boldogtalant.

Egy gömöri falu, Zeherje népessége a türelmi rendelet után magas, büszke, barokk sisakos tornyot emelt temploma főhomlokzatára. A lakosságcserevel, a magyar gazdák vagyonának elkobzásával, a közös gazdálkodás kényszerével, a munkaerő elszívásával, a

magyarországi szlovák evangélikusok és Zólyom környéki katolikusok átplántálásával oda jutott a falu, hogy gyülekezete húsz-huszonöt magára hagyott idős emberből áll, emberi számítás szerint jövőtlenül, s büszke, a dombról messzire tekintő tornya három esztendeje eget-földet rázó robajjal az utcára feküdt. Mire észrevették, hogy dőlni kezd, már nem volt mód a segítségre. Temetőinket eléri a zsidó temetők sorsa, nem lesz gondozójuk, anyakönyveinket levéltárakba mentik.

A folyamat a Trianon utáni cseh és részben szlovák területszerző nemzetpolitikával kezdődött, a második világháborút lezáró párizsi békeszerződés előtti két év beneši dekrétumaival, majd a lakosságcserével folytatódott. Az ország államkapitalista gazdaságpolitikája, mely nem engedte, hogy régióinkban a népességet helyben tartó mezőgazdasági, kereskedelmi, ipari és szolgáltató kis- és középvállalkozások alakuljanak, betetőzte a kényszerű elvándorlási és lepusztulási folyamatot. Az ímmel-ámmal induló, tőkehiánytól sorvadózó mai vállalkozások későn jöttek, s olyanok, mint a ma ültetett diófa: unokáink fognak róluk szüretelni – ha megszületnek, helyben maradnak magyarnak, vagy a föld derűsebb vidékeiről hazatérnek.

Ez a beneši dekrétumok valószerű történelmi summázata. A részletekbe e könyv tanulmányai és hiteles emlékezései avatják bel az Olvasót, akit szeretettel köszönt a fenti sorok szerzője.

Koncsol László